UO‘K 81'25

XIX ASRDA TARJIMA QILINGAN ASARLAR: TARIXIY-QIYOSIY TAHLIL

Andijon davlat chet tillari instituti Xorijiy filologiya va turizm fakulteti Tarjima nazariyasi va amaliyoti: ingliz tili 101-guruh talabasi Abdulhamidova Zarifaning mustaqil ishi

Abdulhamidova Zarifa

Andijon davlat chet tillari instituti, Tarjima nazariyasi va amaliyoti (ingliz tili) 101-guruh talabasi

Annotatsiya. Maqolada XIX asrda Yevropa, Rossiya va O‘rta Osiyoda (Xorazm) amalga oshirilgan tarjimalar va ularning nazariy asoslari qiyosiy-tarixiy aspektda tahlil qilinadi. Nemis romantizmi, ingliz viktorian davri, rus badiiy tarjima maktabi hamda Xiva xonligidagi tarjima maktabi faoliyati yoritilib, tarjimaga yondashuvlarning (yot qilish va o‘ziga moslashtirish, so‘zma-so‘z va erkin tarjima) o‘zgarishi ko‘rsatiladi.

Kalit so‘zlar: XIX asr, tarjima qilingan asarlar, badiiy tarjima, nemis romantizmi, Xorazm tarjima maktabi, Ogahiy.

Abstract. The article analyses, from a comparative-historical perspective, the works translated in the nineteenth century in Europe, Russia and Central Asia (Khorezm), together with their theoretical foundations. It examines German Romanticism, Victorian England, the Russian school of literary translation and the translation school of the Khivan Khanate, and traces the shift in approaches to translation (foreignization and domestication, literal and free translation).

Keywords: nineteenth century, translated works, literary translation, German Romanticism, Khorezm translation school, Ogahiy.

Аннотация. В статье в сравнительно-историческом аспекте анализируются переводы, выполненные в XIX веке в Европе, России и Средней Азии (Хорезм), а также их теоретические основы. Рассматриваются немецкий романтизм, викторианская Англия, русская школа художественного перевода и переводческая школа Хивинского ханства; прослеживается смена подходов к переводу (очуждение и одомашнивание, буквальный и вольный перевод).

Ключевые слова: XIX век, переводные произведения, художественный перевод, немецкий романтизм, хорезмская переводческая школа, Агахи.

KIRISH

XIX asr jahon tarjima tarixida alohida o‘rin tutadi: bu davrda milliy adabiyotlar shakllanishi bilan birga tarjima ham madaniy mustaqillikni mustahkamlash, adabiy tilni boyitish va xalqlararo aloqalarni kengaytirish vositasiga aylandi. Tarjima qilingan asarlar faqat matn emas, balki muayyan davrning estetik qarashlari va milliy ongining ifodasi sifatida ham o‘rganiladi.

Tarjima harakatlari XIX asrdan ancha oldin ham yirik madaniy hodisalar bo‘lgan. Dimitri Gutas tadqiqotlariga ko‘ra, VIII–X asrlarda Bag‘dodda amalga oshirilgan yunon-arab tarjima harakati ilmiy qiziqishdan tashqari, davlatning ijtimoiy-siyosiy ehtiyojlari bilan ham bog‘liq bo‘lgan.[1] XII asrda Toledoda esa arab tilidagi ilmiy asarlarni lotinchaga o‘girish aniq dastur asosida tashkil etilgan edi.[2] XIX asr tarjimachiligi ana shu uzoq tajribaning davomi bo‘lib, uning yangi

[1]Gutas D. Greek Thought, Arabic Culture. – London: Routledge, 1998. – P. 1–8.

[2]Burnett C. The Coherence of the Arabic-Latin Translation Program in Toledo in the Twelfth Century // Science in Context. – 2001. – Vol. 14, No. 1/2. – P. 249–288.

shartlarda — milliy davlatlar, matbaa va keng o‘quvchi ommasi sharoitida — rivojlangan bosqichi hisoblanadi.

Ushbu davrda tarjima masalasiga yondashuv sezilarli o‘zgardi. Agar avvalgi asrlarda ko‘proq diniy va ilmiy matnlar o‘girilgan bo‘lsa, XIX asrda badiiy adabiyot, tarixnavislik va lirika namunalari ham keng tarjima qilindi. Shu bilan birga, tarjimaning mohiyati, sodiqlik va erkinlik chegarasi, asl nusxaning “yotligini” saqlash yoki uni o‘quvchiga moslashtirish kabi nazariy savollar ilk bor keng muhokama qilindi.

Mavzuning dolzarbligi shundaki, zamonaviy tarjimashunoslikda qo‘llanadigan tushunchalar — ekvivalentlik, yot qilish va o‘ziga moslashtirish, tarjima strategiyasi — XIX asr amaliyoti va bahslarida shakllangan. O‘zbek tarjimashunosligi uchun esa XIX asrdagi Xorazm tarjima maktabi tajribasini jahon konteksti bilan qiyoslab o‘rganish muhim ilmiy ahamiyatga ega.

Maqolaning maqsadi — XIX asrda Yevropa, Rossiya va O‘rta Osiyoda tarjima qilingan asarlarni qiyosiy-tarixiy usulda yoritish, tarjimaga nazariy yondashuvlarning o‘zgarishini aniqlash hamda o‘zbek (Xorazm) tarjima maktabining o‘rnini ko‘rsatishdir. Maqsadga erishish uchun quyidagi vazifalar belgilandi: (1) nemis, ingliz va rus tarjima an’analarining xususiyatlarini aniqlash; (2) Xorazm tarjima maktabi faoliyatini manbalar asosida tahlil qilish; (3) olingan natijalarni qiyosiy umumlashtirish. Tadqiqotda tarixiy, tavsifiy va qiyosiy tahlil usullaridan foydalanildi.

1. NEMIS ROMANTIZMI: TARJIMA — MADANIYATNI BOYITISH VOSITASI

XIX asr boshlarida Germaniyada tarjima adabiy hayotning markaziy masalalaridan biriga aylandi. Antuan Berman nemis romantiklari — Gerder, Gyote, Shlegel, Novalis, Gumboldt, Shleyermaxer va Gyolderlin — qarashlarini tahlil qilib, bu davrda tarjima o‘z madaniyatni “begona” orqali boyitish tajribasi sifatida

anglanganini ko‘rsatadi.[3] A.V. Shlegelning Shekspir asarlarini nemis tiliga o‘girishi (1797–1810) bu qarashning amaliy namunalaridan biri sanaladi.

Nemis romantizmi tarjima haqidagi qarashlarni nazariy chuqurlashtirdi. Novalis “har qanday she’riyat — tarjima” degan fikrni ilgari surib, tarjimani ijodning alohida ko‘rinishi darajasiga ko‘tardi; Gyote esa tarjimaning uch bosqichini — nasriy, “parodik” (erkin moslashtirilgan) va asliyatga yaqinlashuvchi tarjimani — ajratdi. Bunday tasnif tarjimani oddiy mexanik ko‘chirish emas, balki madaniy jarayon sifatida tushunishga zamin yaratdi.

Fridrix Shleyermaxer 1813-yildagi ma’ruzasida tarjimon yo muallifni o‘z holiga qoldirib o‘quvchini unga yaqinlashtirishi, yo o‘quvchini tinch qoldirib muallifni o‘quvchiga yaqinlashtirishi mumkinligini ta’kidladi.[4] Bu ikki yo‘l keyinchalik “yot qilish” va “o‘ziga moslashtirish” tushunchalari sifatida qayta talqin qilindi hamda XIX asrdagi tarjima amaliyotini baholashning asosiy mezoniga aylandi.

Nemis tajribasining ahamiyati shundaki, tarjima yangi adabiy tilni shakllantirish vositasi sifatida anglandi: antik, ingliz, ispan va italyan adabiyoti namunalari nemis tiliga o‘girilib, milliy adabiyotning mazmun va shakl imkoniyatlari kengaydi. Shu bois XIX asr nemis tarjimachiligi keyingi davr Yevropa tarjimashunosligi uchun mezon bo‘lib qoldi.

2. VIKTORIAN INGLIZ TARJIMASI

Ingliz tilida XIX asr tarjimachiligi qadimiy va sharq adabiyotini o‘quvchiga yetkazishning yangi usullari bilan ajralib turadi. Lorens Venuti ingliz tarjima tarixini tahlil qilib, tarjimada “ravonlik” (fluency) strategiyasining hukmronligini va uning

[3]Berman A. L’épreuve de l’étranger: Culture et traduction dans l’Allemagne romantique. – Paris: Gallimard, 1984. – P. 11–40.

[4]Schleiermacher F. Ueber die verschiedenen Methoden des Uebersezens // Sämmtliche Werke. Dritte Abt., Bd. 2. – Berlin: Reimer, 1838. – S. 207–245.

tarjimon “ko‘rinmasligi”ga olib kelganini ko‘rsatadi.[5] Bu davrning mashhur misollaridan biri — Edvard Fitsjerald tomonidan 1859-yilda chop etilgan Umar Xayyom ruboiylarining erkin inglizcha talqinidir; u asl matnga sodiqlikdan ko‘ra ingliz o‘quvchisi uchun badiiy ta’sirni ustun qo‘ygan.

Fitsjeraldning tarjimasini Yu. Naydaning tasnifi nuqtai nazaridan baholasak, u asl shaklga emas, o‘quvchida uyg‘otadigan ta’sirga tayangan “dinamik” yondashuvga yaqin turadi;[6] Vine va Darbelne tasnifida esa bunday erkin talqin “adaptatsiya” usuliga mos keladi.[7] Albatta, bu zamonaviy nazariy tushunchalarning XIX asr amaliyotiga qo‘llanishi bo‘lib, qiyosiy baholash maqsadiga xizmat qiladi.

Gomer tarjimasi atrofidagi bahsda Nyuman tarjimani qadimiy ruhni saqlovchi, arxaik ohangdagi ballada shaklida bermoqchi bo‘lgan, Arnold esa “ulug‘vor uslub” talabini ilgari surgan. Har ikki yondashuv tarjimada o‘quvchi kutishi va asl nusxaning “yotligi” o‘rtasidagi muvozanat masalasini ochiq muhokamaga qo‘ydi.

1860-yillar boshida Metyu Arnold va Frensis Nyuman o‘rtasida Gomer tarjimasi xususida kechgan bahs tarjimada asl nusxaga sodiqlik va tabiiylik masalasini ilmiy muhokama markaziga olib chiqdi.

Shu tariqa ingliz tilidagi XIX asr tarjimalari Sharq va antik adabiyotni Yevropa o‘quvchisiga yetkazish bilan birga, tarjimada milliy didga moslashish bilan asl nusxa xususiyatlarini saqlash o‘rtasidagi ziddiyatni yaqqol namoyon qildi.

Viktorian davrida tarjima nashriyot bozori va o‘qish madaniyatining kengayishi bilan ham bog‘liq bo‘ldi: yangi o‘quvchi ommasi sharq va antik adabiyotini tushunarli, ravon ingliz tilida o‘qishni xohlar edi. Bu esa tarjimonlarni o‘quvchiga moslashtirishga undagan va tarjima strategiyalarining xilma-xilligini oshirgan.

[5]Venuti L. The Translator’s Invisibility: A History of Translation. – London; New York: Routledge, 1995. – P. 99–146.

[6]Nida E.A. Toward a Science of Translating. – Leiden: E.J. Brill, 1964. – P. 156–171.

[7]Vinay J.-P., Darbelnet J. Comparative Stylistics of French and English. – Amsterdam: John Benjamins, 1995. – P. 7–50.

3. ROSSIYA: BADIIY TARJIMA MAKTABINING SHAKLLANISHI

XIX asr rus tarjimachiligi mamlakat adabiyotining Yevropa bilan o‘zaro ta’sirida rivojlandi. Yu.D. Levinning tadqiqotlarida rus tarjimonlarining XIX asrdagi faoliyati va badiiy tarjima taraqqiyoti keng yoritilgan.[8] V.A. Jukovskiyning Shiller va Bayron asarlari hamda “Odisseya” (1849-yilga kelib yakunlangan) tarjimalari, N.I. Gnedichning “Iliada” tarjimasi (1829) bu davrning eng yirik yutuqlari sifatida tilga olinadi. “Badiiy tarjima” atamasi V.G. Belinskiy tomonidan Shekspirning “Hamlet”i tarjimasi munosabati bilan qo‘llanganligi ham qayd etiladi.

Rus adabiyotida tarjima muallif ijodining ajralmas qismi sifatida qaralgan: A.S. Pushkin tarjimonlarni “ma’rifatning pochta otlari” deb atagani rivoyat qilinadi, M.Yu. Lermontov esa Goynening “Ein Fichtenbaum steht einsam” she’rini “На севере диком” (1841) nomi bilan erkin talqin etib, tarjima va original ijod orasidagi chegarani yumshatdi. Bunday amaliyot rus tilida poetik tarjimaning yuksak darajasini belgiladi. Lermontovning bunday talqinini V.N. Komissarov tasnifidagi tarjima ekvivalentlik darajalari nuqtai nazaridan asl nusxaning mazmuniy-obrazli umumiyligi saqlangan, ammo til vositalari erkin almashtirilgan holat sifatida izohlash mumkin;[9] Ya.I. Retskerning “adekvat almashtirish” tushunchasi ham xuddi shu hodisaga yaqin.[10]

A.V. Fedorov rus tarjima an’anasining tarixiy ildizlarini va tarjimaga yondashuvlarning o‘zgarishini nazariy jihatdan umumlashtirgan;[11] E.G. Etkind esa tarjimada aniqlik mezonlari asarning klassitsizm, romantizm yoki realizm usuliga mansubligiga qarab o‘zgarishini ko‘rsatadi.[12] Etkindning “Poeziya va tarjima”

[8]Левин Ю.Д. Русские переводчики XIX века и развитие художественного перевода. – Л.: Наука, 1985. – С. 5–40.

[9]Комиссаров В.Н. Теория перевода (лингвистические аспекты). – М.: Высшая школа, 1990. – С. 5–25.

[10]Рецкер Я.И. Теория перевода и переводческая практика. – М.: Международные отношения, 1974. – С. 7–16.

[11]Федоров А.В. Основы общей теории перевода. – М.: Высшая школа, 1968. – С. 5–24.

[12]Эткинд Е.Г. Поэзия и перевод. – М.; Л.: Советский писатель, 1963. – С. 5–40.

kitobining birinchi bobi Goyne she’rining rus tilidagi tarjimalarini qiyoslashga bag‘ishlangan.[13]

Umuman olganda, rus maktabida XIX asr tarjimalari avval adabiy didga moslashtirilgan erkin shakldan asl nusxaga sodiqlikni talab qiladigan realistik yondashuv tomon evolyutsiya qildi. Bu jarayon XX asrda sovet badiiy tarjima maktabining nazariy asosini tayyorladi.

XIX asr rus tarjimachiligi yana bir muhim xususiyatga ega: tarjimalar ko‘pincha bir asarning bir necha talqinini yaratdi, ya’ni bir original turli tarjimonlar tomonidan qayta-qayta o‘girildi. Bu holat qiyosiy tahlil uchun boy material beradi hamda tarjima sifatini baholash mezonlarining shakllanishiga yordam berdi.

4. XORAZM TARJIMA MAKTABI: FERUZ, MUNIS VA OGAHIY

O‘rta Osiyoda XIX asrdagi tarjima faoliyatining eng yirik markazi Xiva xonligi bo‘lgan. Tadqiqotchilar Muhammad Rahimxon II (Feruz, 1844–1910)ni Xivadagi tarjima maktabining asoschisi va adabiyot hamiysi sifatida e’tirof etadilar; uning davrida Xiva madaniy-adabiy markazga aylandi.[14] Bu maktabning shakllanishida Shermuhammad Munis (1778–1829) va uning shogirdi, jiyani Muhammad Rizo Ogahiy (1809–1874) hal qiluvchi rol o‘ynadi.

Feruz saroyidagi adabiy muhitni tadqiq etgan S. Madirimova ma’lumotlariga ko‘ra, bu davrda Tabibiy, Mutrib, Bayoniy, Avaz O‘tar kabi ijodkorlar faoliyat yuritgan, xon farmoniga binoan malakali kotiblar devon, muxammas, bayoz va tazkiralarni ko‘chirib tuzgan; asarlar fors-tojik va turkiy tillarda bo‘lgan.[15]

Feruz davrida Xivada kitobat, xattotlik va nashriyot ishlari rivojlandi; abstraktda ta’kidlanishicha, xon Turkistonda dastlabki bosmaxonalardan birini ham

[13]Etkind E. Poetic content // Translation and Interpreting Studies. – 2024. – Vol. 19, No. 1. – P. 136–169.

[14]Jumaniyazova R.S. Some reflections on the artistic interpretation of the king and poet images in the novel “Khorezm fojiasi” // EPRA IJMR. – 2024. – Vol. 10, Issue 12. – B. ___.

[15]Madirimova S.M. Text edition issue of Mutrib poems // ACADEMICIA. – 2020. – Vol. 10, Issue 5. – P. 1262–1274.

tashkil etgan. Bu tarjima asarlarining ko‘paytirilishi va keng tarqalishiga imkon yaratgan muhim shart-sharoit edi.

Ogahiy tarixchi, shoir va moharrir tarjimon sifatida fors-tojik tilidagi ko‘plab tarixiy va adabiy asarlarni o‘zbek tiliga o‘girgan; uning tarjimalari XIX asr o‘zbek adabiy tilining boyishiga xizmat qildi.[16] Xorazm tarjima maktabining o‘ziga xosligi shundaki, tarjima bu yerda saroy homiyligi ostida tashkil etilgan jamoaviy faoliyat bo‘lib, tarixnavislik va badiiy ijod bilan uzviy bog‘langan edi.

Xorazm maktabida tarjima asosan tarixiy va tazkira asarlarini fors-tojik tilidan turkiy (o‘zbek) tilga o‘tkazishga qaratilgan bo‘lib, tarjimonlar asar mazmunini saqlash bilan birga o‘zbek adabiy tilining uslubiy imkoniyatlarini boyitishga intilgan. Bu jihatdan Xorazm tajribasi Yevropadagi milliy adabiy tilni shakllantiruvchi tarjima harakatlariga o‘xshab ketadi.

Ogahiy shaxsida tarjimon, tarixchi va shoir bir vaqtda namoyon bo‘lgan: u asl matnni tushunish, uni o‘zbek tilining uslubiga moslashtirish va zarur o‘rinlarda izoh berish orqali murakkab tarixiy asarlarni keng o‘quvchiga yetkazishga intilgan. Bu yondashuv sharq tarjima an’anasidagi “ma’noviy tarjima” usuliga yaqin turadi.

Ogahiy tarjimalarining aniq namunalaridan biri — Mahmud G‘ijduvoniyning forscha “Miftoh ut-tolibin” asarining tarjimasi. E. Mirkomilov ma’lumotiga ko‘ra, Ogahiy bu asarni Xiva xoni Sayyid Muhammad Bahodir (1856–1865) farmoyishi bilan 1275/1859-yilda qirq to‘rt kun ichida o‘zbek tiliga o‘girgan. Tarjima matnini asl nusxa bilan qiyoslash natijasida ba’zi forscha ruboiy va she’riy parchalar tarjima qilinmagani yoki erkin, qisqartirilgan holda berilgani aniqlangan; asarning asosiy ma’lumotlari esa nasriy qismda bo‘lgani uchun mazmun saqlangan.[17]

[16]Baxadirova D.A., Khusnutdinova A.J. Analysis of literary works of Muhammed Riza Agahi // Oriental Renaissance. – 2021. – Vol. 1, Special issue 2. – P. 274–277.

[17]Миркомилов Э. Перевод Огахи произведения Махмуда Гиждувани «Мифтах ут-Талибин» // Востоковедение. – 2015. – № 2–3. – С. 157–162.

5. XIX ASR TARJIMALARINING UMUMIY XUSUSIYATLARI

Tahlil qilingan davr tarjimalarining umumiy belgilari quyidagilardan iborat. Birinchidan, tarjima milliy adabiy tilni shakllantirish va boyitish vositasi sifatida qaralgan. Ikkinchidan, tarjima faoliyati ko‘pincha davlat va saroy homiyligida (Xiva) yoki adabiy doiralar (Germaniya, Rossiya) atrofida uyushgan. Uchinchidan, tarjimada asl nusxaga sodiqlik va badiiy ta’sir o‘rtasidagi munosabat muhim nazariy muammoga aylangan.

To‘rtinchidan, tarjima qilingan asarlarning janr tarkibi kengaygan: antik epos va dramalardan tortib sharq tarixnavisligi va lirikasigacha bo‘lgan asarlar turli tillarga o‘girilgan. Bu holat XIX asrni jahon madaniy aloqalarining faollashgan davri sifatida tavsiflash imkonini beradi.

6. TARJIMA QILINGAN ASARLARNING MADANIY TA’SIRI

XIX asrda tarjima qilingan asarlar turli xalqlar madaniyatining o‘zaro boyishiga xizmat qildi. Yevropada antik va sharq mavzulari adabiyotda yangi obrazlar va janrlar manbai bo‘ldi, Rossiyada Yevropa romantizmi ruscha adabiy an’anaga singib, milliy adabiyotning shakllanishini tezlashtirdi, Xorazmda esa fors-tojik tarixiy-adabiy merosi o‘zbek o‘quvchisi uchun ochildi.

Shuningdek, tarjima jarayonida yangi atamalar, poetik shakllar va uslubiy vositalar paydo bo‘ldi. Tarjima orqali kirib kelgan iboralar va obrazlar adabiy tilning lug‘aviy boyligini oshirdi. Bu holat tarjimani tilning rivojlanishidagi tashqi omil sifatida emas, balki ichki rivojlanish mexanizmi sifatida baholash zarurligini ko‘rsatadi.

Zamonaviy tarjimashunoslik uchun XIX asr tajribasining yana bir ahamiyati — u tarjimaning nazariy tushunchalarini (sodiqlik, ekvivalentlik, moslashtirish, yot qilish) dastlab amaliyot ichida sinab ko‘rganidir. Shu sababli bu davr tarjimalarini o‘rganish nazariy bahslarning tarixiy ildizlarini tushunishga yordam beradi.

7. QIYOSIY TAHLIL VA XULOSALAR

1-jadvalda XIX asrdagi asosiy tarjima markazlari va ularning yondashuvlari umumlashtirilgan.

Markaz	Asosiy tarjimalar	Yondashuv	Vakillari
Germaniya	Shekspir asarlari nemis tilida (1797–1810)	Begona orqali o‘z madaniyatni boyitish	A.V. Shlegel, F. Shleyermaxer
Angliya	Umar Xayyom ruboiylari (1859), Gomer	Erkin va ravon tarjima, sodiqlik bahsi	E. Fitsjerald, M. Arnold, F. Nyuman
Rossiya	“Iliada” (1829), “Odisseya”, Shiller, Bayron	Badiiy tarjima, aniqlik mezonlari	N. Gnedich, V. Jukovskiy
Xorazm (Xiva)	Fors-tojik tarixiy va adabiy asarlari	Saroy homiyligidagi jamoaviy tarjima	Feruz, Munis, Ogahiy

1-jadval. Tarjima maktablarining qiyosiy tavsifi

Maurice Fridberg rus badiiy tarjimasining madaniy tarixini tahlil qilib, tarjimaning milliy adabiyot shakllanishidagi o‘rnini ko‘rsatadi;[18] bu xulosa Xorazm tajribasiga ham mos keladi: har ikki holda tarjima milliy adabiy tilni boyitish, yangi janr va mavzularni o‘zlashtirish vositasi bo‘lgan.

Xulosa. XIX asrda tarjima qilingan asarlar uch asosiy yo‘nalishda: (1) nemis romantizmida madaniyatni “begona” orqali boyitish, (2) ingliz va rus tajribasida badiiy ta’sir hamda aniqlik mezonlari muhokamasi, (3) Xorazmda saroy

[18]Friedberg M. Literary Translation in Russia: A Cultural History. – University Park: Penn State University Press, 1997. – P. 1–40.

homiyligidagi jamoaviy tarjima maktabi shaklida rivojlandi. Bu tajriba zamonaviy tarjimashunoslikda nazariy bahslarning tarixiy zaminini tashkil etadi va o‘zbek tarjima tarixini jahon konteksti bilan bog‘lab o‘rganish zarurligini ko‘rsatadi.

SNOSKALAR

1 Gutas D. Greek Thought, Arabic Culture. – London: Routledge, 1998. – P. 1–8.

2 Burnett C. The Coherence of the Arabic-Latin Translation Program in Toledo in the Twelfth Century // Science in Context. – 2001. – Vol. 14, No. 1/2. – P. 249–288.

3 Berman A. L’épreuve de l’étranger: Culture et traduction dans l’Allemagne romantique. – Paris: Gallimard, 1984. – P. 11–40.

4 Schleiermacher F. Ueber die verschiedenen Methoden des Uebersezens // Sämmtliche Werke. Dritte Abt., Bd. 2. – Berlin: Reimer, 1838. – S. 207–245.

5 Venuti L. The Translator’s Invisibility: A History of Translation. – London; New York: Routledge, 1995. – P. 99–146.

6 Nida E.A. Toward a Science of Translating. – Leiden: E.J. Brill, 1964. – P. 156–171.

7 Vinay J.-P., Darbelnet J. Comparative Stylistics of French and English. – Amsterdam: John Benjamins, 1995. – P. 7–50.

8 Левин Ю.Д. Русские переводчики XIX века и развитие художественного перевода. – Л.: Наука, 1985. – С. 5–40.

9 Комиссаров В.Н. Теория перевода (лингвистические аспекты). – М.: Высшая школа, 1990. – С. 5–25.

10 Рецкер Я.И. Теория перевода и переводческая практика. – М.: Международные отношения, 1974. – С. 7–16.

11 Федоров А.В. Основы общей теории перевода. – М.: Высшая школа, 1968. – С. 5–24.

12 Эткинд Е.Г. Поэзия и перевод. – М.; Л.: Советский писатель, 1963. – С. 5–40.

13 Etkind E. Poetic content // Translation and Interpreting Studies. – 2024. – Vol. 19, No. 1. – P. 136–169.

14 Jumaniyazova R.S. Some reflections on the artistic interpretation of the king and poet images in the novel “Khorezm fojiasi” // EPRA IJMR. – 2024. – Vol. 10, Issue 12. – B. ___.

15 Madirimova S.M. Text edition issue of Mutrib poems // ACADEMICIA. – 2020. – Vol. 10, Issue 5. – P. 1262–1274.

16 Baxadirova D.A., Khusnutdinova A.J. Analysis of literary works of Muhammed Riza Agahi // Oriental Renaissance. – 2021. – Vol. 1, Special issue 2. – P. 274–277.

17 Миркомилов Э. Перевод Огахи произведения Махмуда Гиждувани «Мифтах ут-Талибин» // Востоковедение. – 2015. – № 2–3. – С. 157–162.

18 Friedberg M. Literary Translation in Russia: A Cultural History. – University Park: Penn State University Press, 1997. – P. 1–40.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Gutas D. *Greek Thought, Arabic Culture: The Graeco-Arabic Translation Movement in Baghdad and Early 'Abbasid Society*. – London: Routledge, 1998. – P. 1–8. – URL: https://www.routledge.com/products/9780415061339 (accessed: 08.10.2026).

2. Burnett C. The Coherence of the Arabic-Latin Translation Program in Toledo in the Twelfth Century // *Science in Context*. – 2001. – Vol. 14, No. 1/2. – P. 249–288. – URL: https://commons.warburg.sas.ac.uk/concern/journal_articles/zg64tk92g (accessed: 08.10.2026).

3. Berman A. *L'épreuve de l'étranger: Culture et traduction dans l'Allemagne romantique*. – Paris: Gallimard, 1984. – 311 p. – P. 11–40. – URL: https://en.wikipedia.org/wiki/L%27%C3%A9preuve_de_l%27%C3%A9tranger (accessed: 08.10.2026).

4. Schleiermacher F. *Ueber die verschiedenen Methoden des Uebersezens* // Sämmtliche Werke. Dritte Abt., Bd. 2. – Berlin: Reimer, 1838. – S. 207–245. – URL: https://periodicos.ufrn.br/principios/article/view/500 (accessed: 08.10.2026).

5. Venuti L. *The Translator's Invisibility: A History of Translation*. – London; New York: Routledge, 1995. – 353 p. – P. 99–146. – URL: https://www.routledge.com/9781138093164 (accessed: 08.10.2026).

6. Nida E.A. *Toward a Science of Translating*. – Leiden: E.J. Brill, 1964. – P. 156–171. – URL: https://www.degruyterbrill.com/document/isbn/9789004495746/html (accessed: 08.10.2026).

7. Vinay J.-P., Darbelnet J. *Comparative Stylistics of French and English: A Methodology for Translation*. – Amsterdam: John Benjamins, 1995. – P. 7–50. – URL: https://www.benjamins.com/catalog/btl.11 (accessed: 08.10.2026).

8. Левин Ю.Д. *Русские переводчики XIX века и развитие художественного перевода*. – Л.: Наука, 1985. – С. 5–40. – URL: https://catalogue.bnf.fr/ark:/12148/cb13485392f.unimarc (дата обращения: 08.10.2026).

9. Комиссаров В.Н. *Теория перевода (лингвистические аспекты)*. – М.: Высшая школа, 1990. – 253 с. – С. 5–25. – URL: https://dispace.edu.nstu.ru/didesk/file/get/196857 (дата обращения: 08.10.2026).

10. Рецкер Я.И. *Теория перевода и переводческая практика*. – М.: Международные отношения, 1974. – С. 7–16. – URL: https://www.koob.ru/recker/ (дата обращения: 08.10.2026).

11. Федоров А.В. *Основы общей теории перевода (лингвистический очерк)*. 3-е изд. – М.: Высшая школа, 1968. – 396 с. – С. 5–24. – URL: https://rusneb.ru/catalog/000199_000009_006282156/ (дата обращения: 08.10.2026).

12. Эткинд Е.Г. *Поэзия и перевод*. – М.; Л.: Советский писатель, 1963. – С. 5–40. – URL: https://ru.wikisource.org/wiki/Ефим_Григорьевич_Эткинд (дата обращения: 08.10.2026).

13 Etkind E. Poetic content // Translation and Interpreting Studies. – 2024. – Vol. 19, No. 1. – P. 136–169.

14 Jumaniyazova R.S. Some reflections on the artistic interpretation of the king and poet images in the novel “Khorezm fojiasi” // EPRA IJMR. – 2024. – Vol. 10, Issue 12. – B. ___.

15 Madirimova S.M. Text edition issue of Mutrib poems // ACADEMICIA. – 2020. – Vol. 10, Issue 5. – P. 1262–1274.

16 Baxadirova D.A., Khusnutdinova A.J. Analysis of literary works of Muhammed Riza Agahi // Oriental Renaissance. – 2021. – Vol. 1, Special issue 2. – P. 274–277.

17 Миркомилов Э. Перевод Огахи произведения Махмуда Гиждувани «Мифтах ут-Талибин» // Востоковедение. – 2015. – № 2–3. – С. 157–162.

18 Friedberg M. Literary Translation in Russia: A Cultural History. – University Park: Penn State University Press, 1997. – P. 1–40.